

Motion till riksdagen 2011/12: MJ9

av Matilda Ernkrans m.fl. (S)
med anledning av skr. 2011/12:124

Miljö-, klimat- och energiinsatser inom jordbruket

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige behöver en strategi för att stärka den svenska matens mervärde.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen behöver utarbeta ett förslag om hur den biologiska mångfalden i kulturlandskapet ska bevaras och miljömålet Ett rikt odlingslandskap ska nås.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med uppgifter om måluppfyllelsen för Helcomåtagandet samt om så krävs presentera nya åtgärder för att nå målet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att minska kadmiumhalterna i maten.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt behöver återkomma till riksdagen och förklara hur forskningen inom de gröna näringarna ska finansieras fortsättningsvis.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska presentera en tvärsektoriell biogasstrategi för riksdagen senast i början på nästa riksdagsår.

Fel! Okänt namn på

Motivering

Miljö-, klimat- och energiinsatser kan bli jordbrukets konkurrensfördel

Maten är en viktig del av vår välfärd. Jordbruket i Sverige står också för arbetstillfällen i områden där andra jobb är svåra att få. Men politiken för mat och livsmedel kan också bli en del i vår miljöpolitik. Jordbrukets klimatpåverkan måste minska, och det kan vi uppnå genom att ställa om till ett mer hållbart jordbruk. Vi menar att vägen dit går både via hur maten efterfrågas och hur produktion och försäljning regleras av lagar och regler.

Om medborgarna ska kunna efterfråga högre kvalitet måste de få rätt information om vad maten innehåller, hur den har tagits fram och varifrån den kommer. Vi tror att en stark svensk primärproduktion av livsmedel är väsentlig för att nå detta. Men då måste det svenska jordbruket klara två stora utmaningar: dels att kunna konkurrera i en allt tuffare internationell konkurrens och dels att minska sin klimatpåverkan och hantera ett förändrat klimat.

Mervärdet

Det vi kallar det svenska mervärdet är en grundpelare i socialdemokratisk jordbruks- och livsmedelspolitik. Bara när svenska konsumenter med fog kan hävda att det finns generella positiva egenskaper hos svensk mat så kommer de att efterfråga den. Därför ska vi fortsätta att arbeta med en hög kvalitet på djurvälfärden i Sverige. Därför ska vi arbeta med minskad kemikalieanvändning, minskad klimatpåverkan och minskad övergödning från jordbruket.

Men det handlar också om att en aktiv generell miljöpolitik ger bättre mat. Hela övriga samhället påverkar vår mat genom att t.ex. gifter, smittämnen och annat når åkrar på många sätt i dag.

Vi känner en stor oro när förtroendet för de svenska mervärdena bland konsumenterna sjunker. Att försvara mervärdet är att försvara jobben på landsbygden och i livsmedelsindustrin. Det är också att försvara svenska konsumenters rätt till mat av hög kvalitet.

Vi anser att Sverige behöver ha en strategi för att stärka den svenska matens mervärde.

Landsbygdsprogrammet

Miljöersättningarna i landsbygdsprogrammet är oerhört viktiga för att bevara den biologiska mångfalden i Sverige. Som regeringen skriver i skrivelsen finns i dag en stor del av de svenska rödlistade växt- och djurarterna på det vi kallar kulturmarker – betesängar, slätterängar och hagar. Mer än 25 procent av de hotade arterna är helt beroende av dessa miljöer.

Sverige har i den internationella konventionen för biologisk mångfald förbundit sig att stoppa utrotningen av arter till 2020. Det är bara åtta år kvar dit. Vi måste kraftfullt använda de redskap vi har. Landsbygdsprogrammet är ett väsentligt sådant redskap. Regeringen arbetar nu för att minska EU-stödet i

landsbygdsprogrammet. Vi delar regeringens inställning att generella stöd är skadliga, och vi vill på sikt helt avskaffa EU-stöden till jordbruket. Men vi menar att regeringen borde arbeta för att en större andel av EU:s jordbruksstöd går till landsbygdsprogrammet.

Regeringen har så här i slutet på det rådande landsbygdsprogrammets period minskat på miljöersättningarna, bl.a. för att finansiera en sänkning av slakteriernas veterinärvgifter. Den socialdemokratiska regeringen lyckades under de nattliga slutförhandlingarna av EU:s nuvarande budget att få en möjlighet till ökat stöd i landsbygdsprogrammet. Tyvärr har regeringen inte utnyttjat det positiva förhandlingsresultatet fullt ut till att stärka den biologiska mångfalden i Sverige. Målen i landsbygdsprogrammet för att bevara natur och kulturmiljöer kommer inte att nås. Det ser vi som allvarligt.

Totalt har mängden betesmark, slåtterängar och dylikt minskat under den borgerliga regeringsperioden. Sedan 2005 har ängs- och betesmarksarealen inom landsbygdsprogrammet minskat med ca 50 000 hektar enligt Naturvårdsverkets rapport om hur vi klarar miljömålet Ett rikt odlingslandskap.¹ Detta överensstämmer inte med Sveriges åtagande för att nå konventionen för biologisk mångfald. Något uppdrag kring hur miljömålet Ett rikt odlingslandskap ska nås har inte heller lagts till miljömålsberedningen som för övrigt har fullt upp med andra mål. Regeringen behöver utarbeta förslag på hur den biologiska mångfalden i kulturlandskapet ska bevaras och miljömålet Ett rikt odlingslandskap nås. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

Också ur en klimataspekt är kulturlandskapet viktigt eftersom det bidrar till inbindningen av kol i marken.

EU har omdefinierat betesmarker som har rätt till gårdsstöd. Betesmarker med för många träd utesluts. Det riskerar, som också regeringen skriver i skrivelsen, att drabba den biologiska mångfalden. Vi ser därför positivt på det arbete som Landsbygdsdepartementet genomför för att hitta definitioner som kan accepteras av EU-kommissionen.

Ekologisk produktion

Vi ser fördelar med ekologisk odling av två skäl. För det första miljö och klimatskäl. Den ekologiska odlingen minskar jordbrukets miljöpåverkan. Det handlar om minskad användning av kemikalier, det är bra för vår egen hälsa och för den biologiska mångfalden. Det handlar också om jordbrukets klimatpåverkan som är betydligt mindre med den ekologiska odlingen. Främst på grund av att det där inte används handelsgödsel som påverkar klimatet genom utsläpp av den mycket starka växthusgasen dikväveoxid (lustgas). Ökad ekologisk odling minskar därmed, i alla fall kortsiktigt, trycket på omställning i andra sektorer i samhället.

Vi menar inte att de ekologiska odlingsmetoderna helt kan ta över men vi tror att de kan utgöra en större andel av produktionen än de gör i dag. Vi vill

¹ Naturvårdsverket, Miljömålen på ny grund (2011:6420).

Fel! Okänt namn på

sätta ett mål att den ekologiskt certifierade odlingen ska utgöra 30 procent av den odlade arean 2020.

För det andra tror vi att ekologiska produkter kan vara den typ av specialisering som kan göra det svenska jordbruket mer konkurrenskraftigt. Vi har en lång tradition och erfarenheter i Sverige. En stabil och ökande efterfrågan från offentlig sektor gör också att den ekologiska odlingen kan utvecklas. Vi menar att ekologisk odling är ett mervärde som den borgerliga regeringen har tappat bort.

Den svenska efterfrågan har ökat men har inte kunnat följas upp av svensk produktion. Den har i stället ökat vår import av ekologiska produkter, och det är olyckligt för den svenska konkurrenskraften.

Det är oroande att antalet ekologiska jordbrukare minskar. Enligt riksdagens utredningstjänst har antalet lantbrukare som är anslutna till miljöersättningen för ekologisk produktion minskat, och stödet inom landsbygdsprogrammet har minskat från 587 miljoner 2006 till 500 miljoner 2009. En anledning är de förändrade miljöersättningarna för ekologisk produktion av vall. Det fanns tidigare bra marknadsfrämjande stöd men det har nu avskaffats av regeringen.

Vi tror att den ekologiska odlingen behöver fortsatt hjälp och stöd för att växa. Vi var därför beredda att i vår motion inför riksdagens budgetbeslut för 2012 öka anslagen via EU:s landsbygdsprogram för att främja produktionen och konsumtionen av och handeln med ekologiska produkter.

Vi kommer att återkomma till våra förslag i samband med regeringens proposition om ekologisk produktion som aviserats sedan länge.

Gödning och övergödning

Sverige har ett åtagande enligt Helsingforskonventionen (Helcom) om minskningar av utsläpp av kväve och fosfor i Östersjön. Sverige ska minska sina utsläpp av kväve med 20 800 ton och utsläppen av fosfor med 290 ton till 2021. En stor källa till dessa utsläpp i haven är jordbruket. Regeringen har i en annan skrivelse² redovisat vilka åtgärder som regeringen har vidtagit.

Ungefär 10 000 ton kväve transporteras årligen via vattendrag från avloppsreningsverk, industrier och jordbruksmark till havet. Det är samma mängd som för 30 år sedan. Årliga variationer beror mest på förändringar i vattenföringen.³

En åtgärd som regeringen närmare bör analysera är att använda musselodling för att binda övergödande ämnen i havet. Sådana försök pågår och musseköttet kan, om odlaren får en ersättning för miljöåtgärden, kommersiellt användas som foder till fiskodlingar eller till ekologisk äggproduktion. Finansieringen för en försöksverksamhet kan, menar vi, ske via det befintliga anslaget för havsmiljön.

² Regeringens skrivelse Åtgärder för ett levande hav (2009/10:213).

³ www.miljomal.se.

Vi är oroadе för att de åtgärder regeringen genomför inte ger tillräckliga effekter. En tydligare måluppföljning av helcomåtagandena borde ge riksdagen bättre signaler om vilka åtgärder som behövs. Fler av de insatser som regeringen utför inom ramen för landbygdsprogrammet når dessutom inte sina mål. Insatser för fånggrödor låg 2010 bara på 60 procent av målet. Ersättning för användningen av restaurering och anläggning av våtmarker låg på katastrofalt dåliga 30 procent. En ambitionshöjning av de åtgärder regeringen redan har aviserat är med andra ord nödvändig. Men troligen behövs ytterligare åtgärder. Vi menar att regeringen ska återkomma till riksdagen med uppgifter om måluppfyllelsen för Helcomåtagandet samt om så krävs presentera nya åtgärder för att nå målet. Detta menar vi att riksdagen ska ge regeringen till känna.

Vi vill i detta sammanhang också påminna om att Socialdemokraterna i tidigare motioner har föreslagit ett återinförande av skatten på handelsgödsel som var ett utmärkt styrmedel för att minska övergödningen. Med tanke på det omfattande åtagande som Helcomuppgörelsen innebär är det märkligt att en majoritet av riksdagens ledamöter har avvisat förslaget och gjort så utan att redovisa alternativ.

Kadmium

I skrivelsen konstaterar regeringen att delar av den svenska befolkningen nu påverkas av kadmium över gränsvärdena. Källan är vår mat och ursprunget marken och handelsgödsel.

Den tidigare skatten på handelsgödsel var utformad som en skatt på mängden kadmium och mängden kväve. Det gjorde att tillverkarna eftersträvade att minska halten av kadmium. Det gjorde också att den mängd handelsgödsel som det var lönsamt för lantbrukare att använda minskade och således också exponeringen av kadmium. Regeringen har anmält till EU-kommissionen om ett sänkt nationellt gränsvärde för kadmiumhalt i handelsgödsel. Kemikalieinspektionen har redan kunnat konstatera att detta inte är tillräckligt för att minska kadmiumexponeringen. Gränsvärdet behöver sänkas ytterligare.

Vi är kritiska till regeringens brist på handlingskraft i frågan. Givetvis skulle regeringen ha introducerat nya gränsvärden i samband med borttagandet av handelsgödselskatten. Att ta bort ett styrmedel och först därefter börja diskutera vilket annat styrmedel som behövs är inte ett ansvarigt sätt att leda landet. Den 30 juni mottar regeringen förslag från myndigheterna kring ytterligare skärpta gränsvärden för kadmiumhalten i handelsgödsel. Regeringen bör då skyndsamt notifiera nya strängare förbud hos EU-kommissionen. Vi bedömer dock att risken är stor att EU avvisar de svenska reglerna med hänvisning till att detta kan uppfattas som ett handelshinder.

Den uteblivna forskningen

I regeringens skrivelse redovisas ett flertal forskningsprojekt som är mycket viktiga för miljö- och klimatinsatser i jordbruket. Det är emellertid slående att det i många fall är projekt som är finansierade med återföringen av skatten på handelsgödsel.

Fel! Okänt namn på

Utbildning, metodutveckling och forskning är väsentligt för att stärka det svenska jordbruket. Det handlar både om en stark grundutbildning, möjlighet till vidareutbildning för företagare som vill satsa för framtiden men också forskningen. Vi menar att forskningen på detta område – och utbildningen – är det viktigaste bidraget som samhället kan ge för att utveckla och säkra jordbrukssektorns konkurrenskraft. När regeringen avskaffade handelsgödsel-skatten så togs också återföringen av dessa medel till näringen med några års fördröjning bort. En viktig del av återföringen var stimulans av forskning. Det handlade om forskning som direkt var tillämpbar för att utveckla det svenska jordbruket. Vi behöver återställa den svenska forskningen i de gröna näringarna.

Hur dessa projekt som har redovisats i regeringens skrivelse ska finansieras i framtiden finns det ingen information om i skrivelsen. Ett exempel är den jordartskarta som beskrivs som viktig för jordbrukets klimatarbeten och för arbetet med att minska övergödningen. Hur detta arbete ska kunna finansieras i fortsättningen är oklart i skrivelsen.

Vi menar att regeringen skyndsamt behöver återkomma till riksdagen och förklara hur den tillämpbara forskningen inom de gröna näringarna ska finansieras fortsättningsvis.

Spruta mindre

Riksdagen har nyligen beslutat om en omformulering av miljömålet Giftfri miljö. Den precisering som riksdagen beslutade utifrån regeringens proposition⁴ innebär att exponeringen av farliga ämnen ska vara nära noll. I dag vet vi att bekämpningsmedel från jordbruket dagligen når oss via vår mat.

Det finns också motiv att minska spridningen av bekämpningsmedel utifrån miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv. Det handlar om att bevara den biologiska mångfalden.

I Sverige har vi framgångsrikt använt oss av ett styrmedel för att minska spridningen av farliga ämnen från jordbrukets bekämpning av insekter, svamp och ogräs. Redan 1984 infördes en skatt på bekämpningsmedel. 2003 visade en utredning⁵ att skatten fungerade, den dämpade användningen. Skatten höjdes då, 2003, till 30 kronor per kilo verksam substans. Statistiken visar att utredningen hade rätt men den visar också att skattens effekt har planat ut. 2006–2010 ökade användningen från 817 ton till 853 ton i Sverige.

Skatten är alltså satt som ett fast krontal. Det innebär att skattens andel av priset på produkterna har minskat allt eftersom priset har gått upp och därför har skatten inte behållit sin styrande effekt.

⁴ Regeringens proposition 2009/10:155 Svenska miljömål – för ett effektivare miljöarbete.

⁵ Skatt på handelsgödsel och bekämpningsmedel (SOU 2003:9).

Jordbrukets klimatpåverkan

Jordbruket har med 14 procent av utsläppen en viktig roll i arbetet med att minska vår klimatpåverkan. Men förslagen i regeringens klimatpolitik är få. En av de få saker regeringen har gjort är att ta bort det enda styrmedlet som fanns, skatten på handelsgödsel.

Just nu diskuteras mycket mullhalter i marken och dess inlagring av kol. Ett förslag som har kommit fram är möjligheten att genom att mylla ner träkol i marken minska mängden koldioxid i atmosfären. Det skulle också ge bättre skördar. Förslaget är intressant men mer forskning krävs. Liksom för satsningen på jordartskarta och Greppa Näringens klimatarbete är vi oroad för vad det faktum att finansieringen delvis har försvunnit i och med att återföringen av handelsgödselskatten inte finns kvar.

Biogasstrategi behövs

Regeringen uttrycker i skrivelsen och i många andra sammanhang en mycket positiv bild av biogas som energikälla. Men vi saknar en sammanhållen biogaspolitik från regeringen. Vi ställer oss bakom flera av de åtgärder regeringen har beslutat om de senaste åren, t.ex. den ändring av reglerna i landsbygdsprogrammet som förhoppningsvis ska öka ansökningarna och projekten. Men vi saknar statliga mål för produktion och användning av biogas. Det behövs också mer stabila och långsiktiga incitament som underlättar investeringar.

Vi behöver bygga ut biogasproduktionen kraftigt. Till det behövs en övergripande plan för hur staten, regioner och kommuner ska kunna samarbeta och hur företag ska kunna utvecklas och testa innovationer och pilotprojekt. Den biogasstrategi som Energimyndigheten presenterade ett förslag⁶ på är ännu inte färdigberedd skriver regeringen i skrivelsen.

Väsentligt för biogasutveckling är också insamling av matavfallet. Miljömålsberedningen förslag⁷ på det området bereds också sedan länge i regeringskansliet.

I dag har både Danmark, Tyskland och Nederländerna program med stöd för att öka biogasproduktionen och för att göra biogas till en viktig del av framtidens energimix. I Sverige avvaktar regeringen med att ta ansvar för Sveriges biogasproduktion, trots förslag från egna myndigheter.

Problemet är att biogasen nu riskerar att tappa mark som fordonsbränsle på grund av att produktionen inte kan öka. Det rimmar illa med riksdagens mål om en fossiloberoende fordonsflotta 2030. Många fordonstillverkare, taxibolag, bussbolag och privatbilister väntar på ökad tillgång på biogas. Då måste förutsättningar skapas för att få till stånd en snabbt ökad produktion. Också lantbrukets investeringsvilja hämmas. Med tydligare signaler om framtiden

⁶ Energimyndigheten Förslag till sektorsövergripande biogasstrategi (2010:23).

⁷ Miljömålsberedningen Etappmål i miljömålssystemet (SOU 2011:34).

Fel! Okänt namn på

skulle landsbygdsföretags intresse för investeringarna öka, vilket både ger ökad lönsamhet för lantbruket och ökad produktion av förnybar energi.

Riksdagens klimatmål för 2020 närmar sig snabbt. Därför är det bråttom. Vi menar att regeringen ska presentera en tvärsektoriell biogasstrategi för riksdagen senast i början på nästa riksdagsår. Detta ska riksdagen ge regeringen tillägna.

Stockholm den 24 april 2012

Matilda Ernkrans (S)

Johan Löfstrand (S)

Jan-Olof Larsson (S)

Pyry Niemi (S)

Helén Pettersson i Umeå (S)

Sara Karlsson (S)

Christina Karlsson (S)